

Олександр ФЕДИК,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логістики,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

САМОСТІЙНА РОБОТА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – КРОК ДО САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуті напрямки планування і управління самостійною роботою майбутніх офіцерів з метою розвитку їх пізнавальної діяльності.

Ключові слова: самостійна робота, пізнавальна діяльність, майбутні офіцери.

Постановка питання у загальному вигляді. Процес навчання у вищому військовому закладі все більше базується на активізації пізнавальної діяльності та високій самостійності курсантів. Без цього в сучасних умовах важко успішно засвоїти складний та різноманітний програмний матеріал, навчитись постійно удосконалювати свої знання у процесі майбутньої службової діяльності. Знання, що не стали об'єктом особистої діяльності, не можуть вважатись справжнім досягненням людини.

Процес навчання у вищому військовому навчальному закладі передбачає передачу знань, управління пізнавальною діяльністю майбутніх офіцерів, формування та розвиток в них стійких пізнавальних інтересів, прищеплення навичок самостійної роботи та самоосвіти. В основі навчання повинно бути покладено не просте засвоєння знань, умінь та навичок, а оволодіння методами їх придбання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення зазначеної проблеми та на які опирається автор. Проблему пізнавальної діяльності часто пов'язують з системою самостійної діяльності, її організації, стимулювання та проведення. Розвитку цих питань присвячено достатньо наукової та навчально-методичної літератури. В дослідницьких роботах А. І. Кочетова, Ф. А. Нероди, Н. З. Богозова, М. В. Башкірова, Г. І. Гусева та ін. розкриваються методи спонукання до самоосвіти та методики самостійної діяльності, а також спроба розробити систему організації і

керівництва самостійною діяльністю. Але їх дослідження, обґрунтування, рекомендації носять загальний характер та стосується більше студентів.

В свою чергу процес підготовки військового фахівця має певні особливості. Для майбутніх офіцерів, а саме курсантів вищих військових навчальних закладів самостійна робота є водночас навчальною і самовиховною діяльністю.

Існує думка, що самостійна робота хоч і в різному ступеню виявляється у всіх видах навчальної діяльності курсантів, пронизує всю систему навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Мета статті – висвітлити основні напрямки оптимального планування і управління самостійною роботою майбутніх офіцерів з метою розвитку їх пізнавальної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самостійна робота курсанта – це його цілеспрямована діяльність по творчій переробці інформації по формуванню навичок пізнання та вироблення самостійного мислення. Тільки при самостійній роботі сприйнята інформація переробляється в знання, а знання – в уміння та навички. В ході самостійної роботи курсант вчиться глибоко проникати в суть предмету навчання, аналізувати різні складові тої чи іншої області знань та приходити до своїх обґрунтованих висновків. Крім того, в процесі самостійної роботи у курсантів розвиваються такі якості, як самостійність мислення, організованість і цілеспрямованість в діях, наполегливість в подоланні труднощів, вміння трудитись зосереджено та уважно, контролювати себе, оволодівати способами розумових дій, розвивати пам'ять [1].

Самостійна робота майбутніх офіцерів продовжується на протязі всього навчального часу на заняттях любого виду та в часи самостійної підготовки.

Як метод глибокого та всебічного вивчення та засвоєння навчального матеріалу самостійна робота курсантів по своїй суті є видом їх індивідуальної навчальної праці та важливішою складовою частиною навчально-виховного процесу. Самостійна робота майбутніх офіцерів повинна бути направлена на досягнення військово-освітньої та виховної мети. Вона повинна плануватись,

організовуватись, проводитись та контролюватись в загальній системі навчально-виховного процесу.

У посібнику «Педагогічна психологія» І. А. Зимня стверджує, що «самостійна робота» – це цілеспрямована внутрішньо вмонтована структурована самим суб'єктом у сукупності виконуваних дій і коригована за процесом і результатом діяльність [2].

Визначаючи сутність самостійної роботи А. П. Мінаков відмічає: «самостійна робота – це перш за все самостійна думка. Потрібно вчити самостійно мислити на лекціях і під час розв'язуванні задач. Творчо працювати може тільки той, хто мислить потрібно піклуватись про активність слухачів на лекціях, при виконанні вправ, розвивати самостійне мислення, яке автоматично викличе бажання самостійно працювати» [3]. З такої точки зору самостійна робота – це перш за все мислення, яке передбачає ступінь самостійної розумової діяльності. А самостійна розумова діяльність – це внутрішньо вмотивований і контрольований самим суб'єктом навчання активний вид діяльності. При такій діяльності у курсанта будуть задіяні всі види пам'яті (миттєва, тимчасова, оперативна, довгострокова) та відбувається опрацювання інформації. У процесі розумової діяльності оперативна пам'ять відіграє значну роль, оскільки за її допомогою відбувається порівняння інформації, що надходить із тимчасової пам'яті, з упорядкованою інформацією, що розміщена в довгостроковій пам'яті та переведення обробленої інформації в довгострокову пам'ять. При цьому ступінь самостійної розумової діяльності визначається інтенсивністю обліку інформації між тимчасовою, оперативною та довгостроковою пам'яттю.

Переведення інформації із миттєвої в довгострокову можна розглядати сам навчальний процес. Цей процес визначається активністю розумової діяльності, яка характеризується інтенсивністю обміну інформації між тимчасовою і довгостроковою пам'яттю. Інформація, яка потрапила у довгострокову пам'ять, і є основою знань, навичок та умінь.

Матеріал, який потрапив у тимчасову пам'ять, потребує осмислення і структуризації та проведення обробленої інформації в довгострокову пам'ять, що здійснюється за допомогою оперативної пам'яті при активній самостійній

розумовій діяльності суб'єкта навчання. Р. С. Немов у підручнику «Психологія» пише, що «переведення інформації із тимчасової в довгострокову пам'ять часто викликає труднощі і, щоб найкраще це зробити, необхідно спочатку осмислити і певним чином структурувати матеріал, пов'язати з тим, що людина уже добре знає» [4].

Отже, самостійна робота вчить самостійному мисленню, сприяє утворенню власних поглядів та думок. І фахівець, який не навчився працювати самостійно, ніколи не втілить виникаючі у нього ідеї в практику. Тому проблему розвитку самостійної пізнавальної діяльності необхідно вирішувати на лекційних, групових, практичних заняттях).

Самостійність курсанта у навчанні пов'язана зі змістом самостійної пізнавальної діяльності та організаційними формами самостійної роботи. Тому діяльність викладача повинні бути спрямована на:

формування у майбутніх офіцерів потреби в систематичній творчій праці;
ставити конкретні завдання, які визначають особливості даного виду самостійного завдання;

вказувати об'єм та термін виконання;

навчатись діяти згідно плану, творчо та методично грамотно;

спонукати до самоконтролю та взаємодопомоги в процесі самостійної роботи;

турбуватись про забезпеченість необхідними навчальними та навчально-методичними матеріалами;

контролювати роботу курсантів та консультувати їх у разі потреби.

Така структура управління самостійною роботою майбутніх офіцерів надає їй систематичний характер та забезпечує її цілеспрямованість. Це дозволяє ефективно і якісно вирішувати питання її планування, забезпечення та контролю, розвитку у курсантів творчих здібностей та самостійності і цілеспрямовано та послідовно здійснювати їх підготовку до виконання військово-професійних задач.

Практика науково-педагогічної діяльності дозволила поділити оволодіння знаннями в рамках додаткового професійного спрямування: «організація матеріального забезпечення оперативно-службової діяльності» на чотири етапи:

ознайомлення з метою і завданнями курсу, усвідомлення значимості даної дисципліни поряд з іншими, що складають основу теоретичної і практичної підготовки майбутніх фахівців тилу;

вивчення основ теорії і методів розв'язання типових способів діяльності;

вивчення досвіду та специфіки професійної діяльності майбутніх спеціалістів тилу в рамках певних умов і задач;

оволодіння професійною майстерністю на репродуктивному та творчому рівнях.

Суть процесу навчально-пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів на цих етапах різна. На першому етапі курсант опановує матеріал на рівні простого запам'ятовування.

На другому етапі курсанти усвідомлюють логіку та методологію тієї діяльності, яка складає основу їх майбутньої службової діяльності. Цей етап характерний осмисленням теоретичних основ до раціонального застосування їх при розв'язанні типових задач. При цьому у курсанта формується своя індивідуальна "система" своїх правил, прийомів, методів, за допомогою яких він утримує у своїй свідомості, певні підходи до розв'язання задач з даної дисципліни.

Третій етап характеризується перевіркою дієздатності курсантом своєї "системи" при вирішуванні завдань. На цьому етапі курсантом вносяться відповідні корективи в свою «систему» правил та прийомів діяльності для більш кваліфікованого розв'язання завдань додаткового професійного спрямування: «організація матеріального забезпечення оперативно-службової діяльності».

Четвертий етап характеризується самонавчанням та самовдосконаленням в процесі навчальної і професійної діяльності. Стан курсанта на цьому етапі залежить від якості навчання на трьох попередніх етапах. Саме на цьому етапі проявляються активність та творчість майбутнього офіцера тилу.

Якість процесу навчання у військовому навчальному закладі залежить від того наскільки організована та забезпечена самостійна навчально-пізнавальна діяльність курсантів. Тому найбільш важливим завданням викладацького складу є забезпечення і засвоєння кожним курсантом знань та формування своєї

«системи» правил та прийомів діяльності. Оскільки знання курсант отримує тільки в процесі самостійного вивчення теоретичних основ і на цій підставі оволодіває методами типових способів діяльності, як майбутній офіцер тилу. Для кожного курсанта цей процес проходить на базі раніше засвоєних прийомів розумової праці в характерному для нього ритмі. У цій роботі кожний курсант використовує навчальну літературу, методичні розробки, пояснення до основних текстів навчальної літератури з урахуванням мети та завдань, які стоять перед додатковим професійним спрямуванням.

Методом опитування викладацького складу було виявлено, що в навчально-пізнавальній діяльності майбутніх офіцерів рамках додаткового професійного спрямування: «організація матеріального забезпечення оперативно-службової діяльності» можна виділити такі напрями діяльності:

вивчення та оволодіння теоретичними основами додаткового професійного спрямування: «організація матеріального забезпечення оперативно-службової діяльності», а саме слухання, конспектування, читання, осмислення навчальної інформації з точки зору досягнення навчальної мети;

вивчення методики розв'язання та практичного застосування основних теоретичних положень;

формування своєї «системи» правил і прийомів та вміння, використовувати отримання знання.

Ця діяльність і процес оволодіння знаннями в рамках додаткового професійного спрямування: «організація матеріального забезпечення оперативно-службової діяльності» будуть ефективними коли:

курсанти проявляють інтерес до вивчення даного предмету через розкриття конкретного навчального матеріалу для формування майбутньої професійної кваліфікації;

курсанти в певному обсязі засвоюють навчальний матеріал, а викладач здійснює керівництво й управління їхньою самостійною роботою.

Результативність процесу навчання оцінюється по кінцевим показникам, які досягаються майбутніми офіцерами у навчальному процесі. Тому кожен курсант знає форми звітності, методи оцінювання знань та ступінь відповідальності за слабкі результати пізнавальної діяльності. Це є серйозним

важелем для підвищення відповідальності кожного курсанта у навчальному процесі. Практика свідчить, що працюючи над яким-небудь предметом, розуміючи його необхідність і керуючись почуттям відповідальності, курсант здобуває нові знання. Почуття відповідальності сприяє також успішній боротьбі з труднощами, пов'язаними із специфікою навчання у військовому закладі.

Самостійна робота у вищому військовому навчальному закладі виступає в якості специфічних засобів організації і управління самостійною діяльністю курсанта в навчальному процесі, яка повинна включати і предмет і метод навчального та наукового пізнання. Предметом пізнавальної діяльності в різних видах навчальної праці часто виявляється не джерело знань, та не дидактичне призначення самостійної роботи, а пізнавальна задача, яка включена в той або інший конкретний вид самостійної роботи. Вирішенням цієї задачі виступає пізнавальна діяльність, яка управляється.

Отже, основним у розв'язуванні завдання підвищення ефективності та якості навчального процесу є проблема активізації самостійності, самокерівництва та самоконтролю і керівництва. Тому діяльність викладацького складу повинна спрямовуватись на те, щоб навчити майбутніх офіцерів працювати з книгою, тобто самостійно й активно здобувати нові знання, контролюючи свої дії, виявляючи максимум ініціативи, сумлінності. Саме робота з літературою, наказами, журналами, статтями формує навик осмислювати та систематизувувати інформацію. Ця робота передбачає визначення основних ідей, складання плану, тез, прочитаного конспекту, виписки найбільш важливих моментів, положень, цитат та ін. В результаті систематизації самостійної роботи у майбутніх офіцерів формуються необхідні для хорошого спеціаліста якості особистості, такі як воля, характер, самостійний та творчий підхід до вирішення різноманітних завдань, організованість і цілеспрямованість, які так необхідні майбутньому офіцеру.

Висновки. Для того, щоб вищий військовий навчальний заклад випускав фахівців, які прагнуть систематично підвищувати свій професійний рівень, необхідно, щоб кожний курсант, перебуваючи ще в стінах академії, виробив в

себе потребу до самоосвіти постійно, відчуваючи благотворний вплив всього викладацького складу в цілому та кожного викладача окремо.

Таким чином, методом самостійної роботи в вищих військово-навчальних закладах в навчальному процесі у майбутніх офіцерів формуються навички самостійної пізнавальної діяльності. Робота курсантів направлена перш за все на закріплення, розширення та поглиблення знань, навичок та вмінь, а також засвоєння нового матеріалу. При цьому у майбутніх офіцерів виховується висока культура розумової праці, розвивається організованість, активність та ініціатива в досягненні поставлених завдань.

Предметом подальшого дослідження можуть бути основні принципи самостійного навчання майбутніх офіцерів під час самостійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Военная психология и педагогика : учебное пособие / под. ред. П. А. Корчемного, Л. Г. Лаптева, В. Г. Михайловского. М. : изд-во «Совершенство», 1998. 384 с.
2. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. 476 с.
3. Минаков А. П. О творческом методе преподавания. *Вестник высшей школы*. 1945. № 5. с. 19–22.
4. Немов Р. С. Психология. Т. 1. М. : Владос, 1998. 668 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Полюк В. С.

Федик А. Л. Самостоятельная работа будущих офицеров – шаг к самостоятельной познавательной деятельности

В статье рассмотрены направления планирования и управления самостоятельной работой будущих офицеров с целью развития познавательной деятельности.

Ключевые слова: *самостоятельная работа, познавательная деятельность, будущие офицеры.*

Fedyk A. The Self-Independent Studying of Future Officers – a Step to Self-Cognitive Activity

The process of studying at a higher military educational institution involves knowledge's transfer, management of the future officer's cognitive activity, formation and development of constant cognitive interest's skills and the implantation of self-study skills and self-education as well.

Self-independent studying of future officers continues during the training time at classes of any kind and in time of self-independent preparation. As a method of

deep and comprehensive studying and absorbing of educational material, the self-independent studying of cadets is a kind of their individual work and an important part of the educational process. Self-independent studying of future officers should be aimed at achieving military-educational and educational goals. It must be planned, organized, conducted and monitored in the general system of the educational process.

The cadet's independence during education process is related to the contents of self-independent cognitive activity and organizational forms of independent work. Therefore, the instructor's activities should be aimed to:

needs forming for systematic creative work among future officers;

to set specific objectives that determine the peculiarities of this very type of self-independent task;

specify volume and deadline;

to study how to act according to the schedule, creatively and methodically competent;

to encourage to self-control and mutual assistance in the process of self-independent studying;

to care about the availability of the necessary educational and studying stuff;

to supervise the cadet's work and advise them if necessary.

Such a framework of self-independent studying management of future officers gives it a systematic character and ensures its purposefulness. It helps to solve the planning issues more effectively and qualitatively, provision and control, the cadets creative abilities and self-independence growth and also purposefully and consistently carry out their preparation for the fulfillment of military-professional tasks.

Since the cadet is getting knowledge's only in the process of self-independent studying of theoretical bases and on its ground, mastering the skills of typical activity methods, as a future officers of logistics. For each cadet, this process takes place on the basis of previously learned mental work techniques in a characteristic rhythm for him. In this article, each cadet use educational literature, methodological instructions, explanations to the main texts of educational literature, taking into consideration the purposes and tasks which are facing to military specialization.

In order to graduate specialists from higher military educational institution, who will seek systematically to high up their professional level, it is necessary that every cadet, while studying at the academy, should build its own constant self-education need. Also cadet should feel the beneficial influence from instructors stuff as a whole and each tutor separately.

So, the method of self-independent studying at a higher military educational institutions during the educational process of future officers helps to form skills of independent cognitive activity. The cadet's studying is primarily aimed at consolidating, expanding and deepening of knowledge, skills and abilities, as well as new material assimilation. At the same time, future officers get a high level of mental activity culture, also organization, activity and initiative in the achievement of the tasks are being skilled up.

Keywords: *self-independent studying cognitive activity, future officers.*